

Precuvântare sau viața în carnival

Din copilărie am crescut cu povești despre baluri, acelea ale bunicilor, mai fastuoase, mai șic, și acelea ale mamei și tatei, ale ei la Craiova și la Călimănești, vara, în perioada băilor, ale sale, ca student la arhitectură, la Charlottenburg, între 1930-1936 și apoi în București, în pușinii ani de dinaintea războiului. Toate păreau desprinse din basme, din „Cenușăreasa” lui Charles Perrault. Câteva fotografii minuscule dădeau mărturie de eleganța participanților: bunicul, suplu, în frac sau, mai târziu, smoking, bunica în rochie decoltată, cu evantai de pene de struț, sau mama și sora ei, în anii '40, în rochii din *crêpe de Chine* albe sau negre, cu măști și pălăriițe conice, de carton, pe cap, în timpul unui carnival. Tata, ca membru în Societatea Academică Română din Berlin (*Rumänisch-Akademischer Verein*), participa totdeauna la balurile acelei organizații, costumat fie în straie populare pe care le adusese din țară, fie în smoking închiriat de la un magazin specializat.

Când eram în clasa a III-a primară am primit două invitații – deh, eram elev premiant! – la carnavaluri pionierești, pe 1 ianuarie 1962, la Ateneul Tineretului de pe Aleea Alexandru (azi sediul central al Institutului Cultural Român) și pe 10 ianuarie la Palatul Pionierilor (numele pe care îl primise Palatul Cotroceni în timpul puterii populare). Părinții m-au gătit într-un costum gorjenesc, de schiler, care fusese al mamei în copilăria ei. Era o haină albă, de postav fin, mai lungă – ceva între suman și palton – cu multe găitane negre într-o dantelărie de împletituri. La niște izmeneuțe albe fuseseră cusute pe pulpe manșetele hainei, ce puteau fi atașate sau detașate, după dorință și nevoie. Astfel, părea că am niște poturi ca arnăuții sau pandurii din vechime. Pe trup îmi puseseră o cămășuță albă, cu mâneci largi, cusută cu roșu la gât, pe piept și la margini – model cu care nu eram familiarizat și mi se părea că-mi ține frig. Pe cap aveam o bonetă identică hainei la care tata prinsese două pene de curcan spre a zice că sunt Tudor Vladimirescu! Și, pentru ca portul să fie complet, la mijloc mă strânseseră strașnic cu niște bete multicolore ale tatei. Iar în brâu îmi înfipseaseră un fluier la care eu nu știam să cânt, deși îmi plăcea să suflu în el fără a putea să încropesc o melodie. Apariția mea a făcut senzație în sala de bal, pentru că puțini dintre participanți erau costumați – unii aveau doar măști de carton albastre, roșii sau verzi care le acopereau obrazul. În rest, haine obișnuite, ba unii veniseră chiar în uniforma de pionier, cu cravata roșie la gât. La final, când s-a făcut parada costumelor la Palatul Cotroceni, am fost distins cu premiul II. Diplomă – cum se oferă acum la orice manifestare – nu țin minte să mi se fi dat, ci doar o carte de povești și o pungă de celofan

cu două portocale și câteva bomboane de ciocolată nemanjabile (fiind deja pietrificate...), îmbrăcate în poleială, de cele care pe vremea aceea se aninau în bradul de Crăciun numit, după indicațiile Partidului Muncitoresc Român – care era ateu –, „pomul de iarnă”. Nu conta atât de mult concretizarea materială a premiului cât premiul în sine: fusesem remarcat, fusesem apreciat, fusesem un „personaj”, fusesem „CINEVA”!

Același costum l-am mai purtat la câteva serbări la Școala Generală Nr. 2 de pe Str. Sevastopol nr. 19, fie la Pomul de Iarnă, fie la 24 Ianuarie, când jucam Hora Unirii. Între colegii mai mari cu un an îl aveam pe neuitatul Ioan Luchian Mihalea – fondatorul de mai târziu al Grupului Coral Song – care de pe atunci avea o voce foarte frumoasă și era inclus în program cu diverse cântece pline de duioșie. El îmbrăca o cămașă țărănească și lua pe cap o căciulă brumărie de oaie.

Anii următori, nu știu de ce, nu am mai primit invitație, deși balul a continuat să fie organizat. Mi se spusese că la Palatul Pionierilor nu ajungeau decât progenerurile activiștilor de partid, ale oamenilor siguri (ceea ce tata nu era!) – copiii destul de slabi la învățătură, obraznici și aroganți în relațiile cu profesorii și chiar cu noi, colegii, dar care ofereau certe garanții morale. Așa că invitația din 1962 fusese un simplu accident în biografia mea...

Balul îmi plăcuse atât de mult ca eveniment, încât am decis să-mi fac propriul bal, la care să-mi invit părinții. Așa că, imediat după revelion, pe 2 sau 3 ianuarie, făceam afișe în care mă străduiam să scriu cât mai frumos (eu, care de mic am avut o caligrafie oribilă!) un anunț cu detalii privind „atracțiile” serii (teatru de păpuși, recitări, tombolă, bufet și alte surprize). Tăiam chiar bilete de intrare cu valoare modică (1 sau 2 lei, bani cu care îmi puteam achita bilete de cinema sau, adunând mai mulți, un plic de timbre cu câștiguri, pentru că, în acea vreme, eram pasionat filatelist). Părinții intrau, cu entuziasm, în acest joc familial: mama pregătea o prăjitură sau chiar un tort și băuturi răcoritoare, tata confecționa măști și decorații din hârtie creponată pentru cameră. Cu un perforator pentru paginile ce urmau a fi îndosariate, adus de tata de la birou, eu produceam o mare cantitate de confetti din hârtie colorată. Munceam la aceasta multă vreme, până mă apuca durerea de mână. Din alte bucăți de hârtie, mai mari, tăiam șuvițe pe care le rulam spre a obține serpentine. (Nu este vorba, de la balul la care participasem, recuperasem câteva serpentine colorate pe care le foloseam după pofta inimii, până la rupere...) Apoi, îmi îmbrăcam în costume și le tăiam măști din hârtie celor câteva animale de pluș care-mi erau constanți tovarăși în jocurile cotidiene: Elefăntelu (adus, din Germania, de bunicul matern, căpitanul de rezervă Constantin Ionescu, după repatriere în urma prizonieratului la Krefeld, în 1917), Iepurina, soția sa, cățelii Toxa și Bob-Stop, Căluțul Petre, și două marionete confecționate de tata, botezate Năsurloiu pentru nasul său cel lung și Don Costică. Ei erau invitații de onoare, fără bilet. Ceilalți – adică părinții – trebuiau să achite taxa de participare. Pentru tombolă meșteream diverse obiecte năstrușnice din conuri de brad, castane și ghinde, ori desenam câte ceva. Și biletele de tombolă erau contra cost – dar toate erau câștigătoare! – la fel ca și bufetul unde se consumau produsele mamei. (În final făceam monetarul și constatam că am câștigat între 10 și 15 lei, ba chiar 20 sau 25, ceea ce era o sumă *uriasă* pentru mine!) Dar distracția conta cel mai mult: toți cântam, țopăiam, interpretam scenete, declamam poezii, înscenam un

spectacol de marionete și, cel mai plăcut, puneam radioul foarte tare – ceea ce nu se putea în alte zile pentru că vecinii, care erau oameni ai muncii, ne-ar fi bătut în zid, cu mânie proletară, așa cum au și făcut-o odată, pater familias strigând, agramat: „Doarme copiii!”...

Văzându-mă că îmi pun pe cap un coif din ziar pe care îl acoperisem cu hârtie creponată albastră și o mască de Moș Crăciun, tata m-a întrebat: „Ce faci, mă băiete? De ce ți-ai pus masca asta?”. „Eu sunt Napoleon bătrân!” am răspuns, plin de convingere și demnitate. Tata a zâmbit și mi-a zis, cu glas blând și amuzat: „Napoleon n-a fost niciodată bătrân, mă băiete!”. Și, pentru a mă convinge de veracitatea spuselor sale și a-mi da ocazia să continui a mă juca de-a Napoleon – dar cu „seriozitate” și respectând adevărul istoric – peste câteva zile mi-a confecționat o mască a împăratului, a pictat-o foarte realist și mi-a dăruit-o spre a o purta ori de câte ori doream. Așa că, la acele petreceri de iarnă, eu mă costumam în împăratul francezilor, luam pe umeri o draperie veche și la șold încingeam o sabie pe care o promisem în dar de Crăciun. Mai târziu am confecționat și eu câteva măști, pe care încă le mai am: o mască simplă, dintr-o coală de hârtie, căreia i-am lipit sprâncene și mustăți din păr natural pe care îl colectasem din buclele negre ale frumoasei mele mame când se tunde acasă (aceasta este cea mai veche, meșterită probabil când aveam vreo 6 ani), apoi una de amerindian, tatuată și pictată pe obraji și, cea mai frumoasă și inspirată, o mască de vulpe.

Acele baluri naive, copilărești, au rămas de neuitat! Regret că nu posedam un aparat fotografic în acea perioadă, să fi fost făcute câteva cadre, spre amintire...

Când ajunsesem în clasa a V-a sau a VI-a, am mai beneficiat de o invitație la un bal școlar. Recent rulaseră pe ecranele românești filmele „Comoara din Lacul de Argint” (1962) și „Winnetou” (1964), după romanele omonime al lui Karl May. Din acel moment, viața – mai târziu cariera – mi-au fost cucerite de dragostea pentru indienii americani. Cu posibilitățile ce le aveam, mi-am confecționat o coroană de căpetenie din pene de curcan – deși nu mi-a plăcut niciodată carnea de zburătoare, orice ar fi fost ele, în acea iarnă am insistat pe lângă părinți să cumpere un curcan pentru masa de sărbători, având nevoie de penele sale. Tata a lipit pe un maiou niște ștraifuri de hârtie pe care pictase, cu acuarelă, niște motive inspirate de cusăturile cu mărgelile ale triburilor din preerie, documentate după revista franțuzească pentru tineret „Vaillant” și urmând, cu strictețe, sfaturile unui gazetar vârstnic ce semna în acele pagini cu pseudonimul „Sachem au Scalp Blanc”. Un fular de pluș al mamei a devenit „breech clout” prins de o curea în față, ca un șorț. Așa am mers costumat la bal. Dar, de data aceasta, nu am mai fost laureat cu vreun premiu deși, de departe, costumul meu era cel mai original. Cred că juriul nu a voit să riște a fi sancționat de cenzura comunistă și a ținut seama, cu rigurozitate, de „political correctness”! Cum era să premieze un elev costumat ca un reprezentant al Americii???

Au trecut anii, am uitat de aceste baluri, am trecut prin liceu, prin facultate. La Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” nu erau obișnuite asemenea petreceri zglobii așa cum era balul bobocilor organizat de colegii de la Arhitectură. Așa că mulți ani nu am mai fost stimulat spre asemenea distracții cu iz de secol XIX.

În 1979, ca muzeograf la Muzeul Municipiului București, am organizat o mare expoziție de costum, *Moda Bucureștilor de acum un veac*, deschisă la Sala Kalinderu – care, pe atunci, aparținea Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu” și încă funcționa, cu mare succes și cu manifestări de prestigiu, nu ca astăzi când este închisă... Acela a fost momentul astral al reîntâlnirii mele cu bogatul veac al XIX-lea și al orientării definitive a carierei mele către studiul societății urbane românești sub toate aspectele ei dar, cu precădere, al artei plastice, al celei fotografice și vestimentare. Am început să și colecționez fotografii și piese de costum civil și militar de la care am învățat foarte mult.

Posedând această specializare, conducerea muzeului m-a însărcinat să organizez, între 1980 și 1988, parade de costum istoric ce s-au desfășurat la sediul instituției sau pe scena Universității Populare Ioan I. Dalles ori la ARLUS, pe Str. Batiștei (azi sediul ArCuB). Erau organizate de obicei iarna, în preajma sărbătorilor și constituiau un prilej de mare emulație și veselie între muzeografi. Pentru că, în loc să folosesc modelele profesioniste de la Casa de Modă „Venus” – după o primă experiență nefericită, în Grădina Cișmigiu, în primăvara lui 1980, când am constatat că ele evoluau perfect pe muzică rock, cu care erau familiare, dar erau în imposibilitate de a percepe subtilitățile valsului și ale muzicii de salon din veacul anterior, ce le încurca pasul și distona cu alura lor prea modernă, chiar dacă purtau rochii cu trenă – am apelat la colegele de birou și la prieteni cu bună extracție genealogică. Ca regizor și prezentator, aveam o intensă activitate timp de vreo 10 zile înaintea evenimentului: selectam vestimentația, o repartizam în funcție de fizionomia și de abilitatea fiecăruia de a o purta, apoi realizam coloana sonoră, stabilind desfășurătorul paradei, ordinea intrării fiecărui costum, timpul cât trebuia să stea în fața publicului – cronometrat și în funcție de comentariul aferent care încercam să conțină cât mai multe informații. Urmăream o evoluție cronologică a modei orășenești. În funcție de aceasta, alegeam fondul sonor care începea cu *Rondo alla Turca* de Mozart, continua cu niște piese ale lui Anton Pann, după care treceam la valsuri de Chopin și Strauss, la marșuri din timpul Războiului de Independență și încheiam cu ragtime sau jazz – dacă aduceam prezentarea până în anii '20. Astfel defilau domnițe și târgovețe fanariote, surugii și arnăuți, apoi domni în fracuri, diplomați și ofițeri la braț cu doamne în rochii cu crinolină sau cu turnură, copii în ținută de marinar sau în mici uniforme militare, doamne în rochii sac din *Les Années Folles*, în toalete de călătorie sau de vară, de plimbare, de echitație, de vizită sau de bal. Era un fel de bal chiar pentru noi, participanții la evenimentul cultural pe care îl înfăptuiam, interpreții doamnelor și domnilor de altădată, mai ales că după încheierea sa, mergeam să ne ospătăm la Capșa sau la Athenée Palace, îmbrăcați în aceleași ținute (uneori spre disperarea gestionarelor de la muzeu, nevoite să ne aștepte până la ore înaintate, spre a returna și depune înapoi în depozit vestimentația de colecție – care, trebuie să precizez, niciodată nu a avut de suferit, nu a fost pierdută sau nu a fost deteriorată în timpul acestor manifestări). Eu posedam deja propria mea ținută: redingotă sau frac, vestă, cămașă cu guler înalt și plastron scrobrit și țilindru. Și, în cea mai tristă perioadă a „victoriei” socialismului multilateral dezvoltat, nu pregetam să plec de acasă înveșmântat astfel, străbătând pe jos distanța dintre locuința mea de pe Str. Sevastopol, din preajma Pieței Victoriei, până la Palatul Suțu din Piața Universității. Era o formă de exhibiționism! Și

de stimulare a adrenalinei, căci mereu mă așteptam să fiu apostrofat de trecători sau chiar oprit de vreun milițian zelos, dornic să se evidențieze în fața superiorilor prin vigilență, care să mă legitimeze și, cine știe, chiar să mă rețină. Dar niciodată nu s-a întâmplat așa ceva: parcă aș fi purtat miraculosul Tarnhelm al lui Siegfried care mă făcea invizibil!

În 1980 am inaugurat noul apartament de bloc al părinților organizând un revelion costumat la care am invitat mulți prieteni, pe unii echipându-i chiar eu. Inclusiv părinții au purtat ținutele potrivite: mama era într-o uniformă de colonel de artilerie, tata într-o jachetă neagră, cu vestă, la care își prinsese placa Meritului Cultural clasa a V-a pe care o primise în 1968. În primele zile ale noului an, fiind vreme frumoasă, a ieșit la plimbare prin Cișmigiu, purtând acea haină oficială. Întâlnindu-se cu Geo Bogza, cu care era prieten, acela l-a întrebat, amuzat: „Dar, ce, Silvane, te duci la Senat?”.

Aceasta a fost perioada când instituția balurilor a început să mă intereseze și din punct de vedere științific. În anii următori am citit foarte mult, am parcurs presa epocii, memorialistica și am încheiat un prim studiu intitulat *Balurile costumate din secolul al XIX-lea și sursele lor de inspirație istorică*, apărut în anuarul Muzeului de Istorie și Artă al Municipiului București¹ publicat, într-o versiune restrânsă dar mult mai bogat ilustrată, în revista „Arta”².

Și iar s-au scurs anii. Am intrat într-o altă eră a existenței noastre după 1990. În ultimii ani ai secolului XX, Fundația Culturală „D’ale Bucureștilor” a organizat, primăvara, un spectacol stradal în Zona Istorică a Capitalei în care, pe lângă șansa ce mi se oferea de a-mi purta ținutele de la cumpăna dintre veacuri, mi-a prilejuit și coordonarea unor parade de modă veche cu studentele de la Universitatea de Arte. Pentru organizatori și prietenii lor, la finalul manifestării, era organizat un bal foarte luxos și rafinat, unde totdeauna eram invitat. Tot atunci mi-a fost publicată o plachetă intitulată *Balurile din secolul al XIX-lea*.³

Uniunea Arhitecților a reluat balul tradițional din luna februarie, apropiat de data fondării primei organizații de breaslă, Societatea Arhitecților Români, 26 februarie 1891. În primii ani s-a apelat la diverși organizatori. Dar, din anul 2001 și până în 2008, am fost principalul organizator al acestui mare eveniment monden, colaborând cu vechiul meu prieten, arh. Cornel Taloș. Balul a avut mai multe locuri de desfășurare: în primii câțiva ani în fastuoasele saloane ale Cercului Militar Național apoi, din 2007, s-a mutat succesiv la Sibiu – atunci Capitala Europeană a Culturii – Cluj și Brașov. Pentru că rigorile unui bal fuseseră uitate – sau șterse cu bună intenție – în timpul celor 50 de ani de dictatură comunistă a trebuit să deprindem participanții cu „ținuta obligatorie” (ce era specificată, clar și detaliat, pe invitație⁴) și cu etapele specifice unei petreceri singulare de peste

¹ Adrian-Silvan Ionescu, *Balurile costumate din secolul al XIX-lea și sursele lor de inspirație istorică*, în „București. Materiale de istorie și muzeografie” vol. XI/1992, p. 227-235

² *Idem*, *Costumul istoric la balurile mascate din secolul al XIX-lea*, în „Arta” nr.3/1990 și 4-5/1990

³ *Idem*, *Balurile din secolul al XIX-lea*, Fundația Culturală „D’ale Bucureștilor”, București, 1997

⁴ Ținuta obligatorie: doamne, rochie de seară; domni, frac sau smoking

an. Pentru că unii dintre cei prezenți nu respectau codul ținutei și veniseră chiar descheiați la gât, într-un an am confecționat o suită de papilloane din hârtie de ziar pe care niște asistenți ai mei, îmbrăcați în elegante livrele de la Curtea Regală, le ofereau, pe tavă, celor neglijenți, obligându-i să le poarte. Aceasta nu mai era o „întrunire tovărășească” derulată în orarul 19-23 sau 24, ci un adevărat bal care își întâmpina invitații, începând de la orele 20, cu un valet în livrea care striga numele fiecărui nou sosit. În acest timp, orchestra interpreta marșul de bun sosit al oaspeților (*Freudig begrüßen wir*) din opera „Tannhäuser” a lui Richard Wagner. Deschiderea era la orele 21 cu un potpuri de valsuri vieneze în care evoluau câteva balerine de la Teatrul de Operetă ce, apoi, invitau la dans oaspeții marcanți. Urmau momente comice, mini recitaluri de jazz cu Marius Popp, Harry Tavitian, Mircea Tiberian sau însuși marele Johnny Răducanu și combo-ul său. Am organizat parade ale costumului istoric folosind ca modele studenți și studente de la Universitatea Națională de Arte. Cu veșminte împrumutate de la Teatrul Național sau din propria colecție, întreprindeam o călătorie în modele din țara noastră pe o perioadă de 200 de ani. Orchestra îmi era tare utilă pentru a asigura fondul muzical potrivit fiecărei apariții. La orele 22 era servită o gustare de tip bufet suedez, iar la orele 1 a.m. urma supeul. Tot eu stabileam și meniul stilat, spre a fi cât mai apropiat de acela al festivităților similare din secolul al XIX-lea. Dacă ne aflam la Cercul Militar, prima parte a balului se desfășura în Sala Bizantină, bufetul era organizat în Sala Norvegiană iar pentru supeu, invitații părăseau acele spații și se mutau la etaj, în fastuosul restaurant în stil rococo. Orchestra ne urma și-și continua repertoriul, până aproape de zori.

Am mai fost solicitat să organizez alte câteva baluri, unul pentru ofițeri, pe 15 decembrie 2001, cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la fondarea Cercului Militar Național, apoi la Jockey Club (11 ianuarie 2003 și 10 ianuarie 2004) și la Yacht Club (2004). Toate au rămas în memoria participanților.

În 2004 am fondat, împreună cu un amic, un grup de reconstituire istorică. Astfel am reușit să mă joc de-a soldații, de la vârsta de 52 de ani până astăzi, la fel cum încercasem să o fac, ca un mic ageamiu, pe la 6-7 ani... Dar acum a făceam științific și profesionist, urmărind cu strictețe regulamentele. Și am început, alături de camarazii mei, să cutreier câmpurile de bătălie ale țării sau ale Europei: Fundata, Brașov, Mateiaș, Turtukaia, Austerlitz, Znaim, Jena, Leipzig, Waterloo, Gettysburg, Plevna, Grivița, Șipka, Ypres, Passchendaele, Linia Maginot.

După aceste experiențe cu scufundarea în istorie, mă întreb, adesea: cine sunt? Sunt grenadierul preferat al lui Napoleon, remarcat în zorii zilei bătăliei de la Austerlitz și tras prietenește, protector/părintește de ureche, sau umilul infanterist confederat din 1st Virginia Volunteers sau generalul de brigadă din anturajul comandantului suprem, generalul Robert E. Lee; sau sunt generalul de la 1877 și din Marele Război, din armata română? Ori arhiducele austriac distins cu Lâna de Aur și cu Ordinul Franz Joseph?

Jocul de-a istoria este cuceritor, copleșitor și recompensant! Cu puterea minții stăpânesc „mașina timpului” și mă pot transporta, cu ușurință, în orice an al Epocii moderne, de la 1789 la 1916-1919. Sau, în civile, care sunt eu dintre următorii ale căror

straie le port: *laird* scoțian, cu tam-o'shanter sau glengarry pe cap, kilt și tartan MacKenzie, sau *erzherzog* tirolez cu haină verzu-lie cu nasturi din corn și pălărie cu pampon din coadă de cerb, sau trapperul în haină de piele cu franjuri și căciulă de raton, ori căpetenie inka învelită în poncho din lână de alpaca? Deci, cine sunt? *All in one!* Sunt toți aceștia, în mine este o picătură din fiecare, în toți mă recunosc și la toți mă adaptez în ținută, alură și comportament.

Nu este aceasta o viață dusă într-un perpetuu carnaval? Poftiți să o vizitați. Sau, să o citiți. Căci între aceste coperti se află rădăcinile și sămânța vieții mele din vis!

24 martie 2020
în lazaret

Autorul

Avocat Constantin Ionescu și soția, Atena Zaha, bunicii autorului, la un bal din 1940

Nyka Ionescu, mama autorului, la balul mascat de la Aeroclub, Craiova, 12 februarie 1938

Surorile Nicoletta Nyka și Elena Lila Ionescu la balul mascat de la Aeroclub, Craiova, 12 februarie 1938

Nicoletta Ionescu, mama autorului, la Balul Hipic, 7 decembrie 1935

Nicoletta Nyka Ionescu, mama autorului, în costum popular, pentru participarea la un bal, c. 1938-1940

Surorile Nicoletta și Elena Ionescu la un bal, 26 iunie 1938